

NÕUKOGUDE AJA KEERISES

Irma Truupõllu lugu

JANIKA LÄÄNEMETS

R eet Krusten küsis 1969. aasta augustis Nõukogude Naise veergudel rubriigis „Lehekülgi kirjandusloost”: „Mäletate „Rohelise päikese maad”?” Mõnikümmend aastat varem oli muinasjutt kahe nuku seiklustest metsaluses kuningriigis kuulunud populaarsemate eesti lasteraamatute hulka, 1960. aastate lõpuks ei olnud teose tundmine aga enam kaugeltki iseenesestmõistetav. Vahepealne rahutu aeg oli sealjuures unustusetolmuga katnud mitte üksnes raamatu, vaid ka selle autori, Irma Truupõllu (1903–1980) nime. Käesolev artikkel üritab heita valgust asjaoludele, kuidas ja miks nii sündis.

Irma Truupõld (kodanikunimega Johanna Wilhelmine Irmgard Treufeldt, hiljem abielus Pihlak) sündis 29. juulil 1903 Tallinnas. Tulevane kirjanik oli pooleteiseaastane, kui tema isa suri kopsupõletikku ning ema jäi üksi nelja tütart kasvatama. Truupõllu lapsepõlv möödus Valgas, kus elas tema ema vanem vend, kes võttis leseks jäänud õe ühes lastega enda juurde. Sule järele haaras tüdruk juba mudilaseeas, pannes veel enne kooliminekut paberile oma eluloo (Krusten 1969: 9). 1918. aastal asus neiu õppima Elfriede Lenderi tütarlastegümnaasiumisse Tallinnas, kus temast sai kiiresti hinnatud sõnaseadja. Truupõllu kirjandeid loeti tihti klassis teistele eeskujuks ette, lisaks löi ja esitas ta koolipidudel oma värsse, juhtis kirjandusringi ning toimetas klassi ajakirja (Krusten 1969: 9; Teder 1973: 1228). Samasse perioodi jääb ka tema kirjavahetus luuletaja ja lastekirjaniku Friedrich Kuhlbarsiga.¹ Trükidebüüdiniigi jõudis Truupõld juba koolipõlves, kui 1923. aasta sügisel ilmus populaarses lasteajakirjas *Laste Rõõm* (nr 21) tema lühijutt „Tuuleema ja tuuleonu”.

1924. aastal kooli lõpetanud, soovis neiu, kes lisaks kirjutamisele ka joonistas ja voolis hästi, jätkata õpinguid Riigi Kunsttööstuskoolis (täna Eesti Kunstiakadeemias), kuid õe ootamatu haigestumine ja sellest tingitud pere majandusliku olukorra halvenemine tõmbasid plaanile kriipsu peale. Skulptori asemel sai Truupõllust arveametnik Päevalehe toimetuses. Õnneliku juhuse tahtel sattus ta seal ühte ruumi tööle *Laste Rõõmu* tollase tegevtoimetaja Julius Oengoga. Ei läinud kaua, kui Truupõld hakkas toimetajale oma kaastöid pakkuma. Tagasiside oli väga positiivne ning Oengo õhutusel ja toetusel sai neiu üs ajakirja aktiivsemaid autoreid. (Krusten 1969; Teder 1973: 1228) Päevalehe juurde jäi Truupõld 1932. aastani, mil temast sai vabakutseline kirjanik.

¹ Kuhlbars (1841–1924) oli olnud Truupõllu onu õpetaja ning kirjandushuviline sugulane olla tüdrukule lapsepõlves literaadist kõnelenud (Veri 1981). 1922. aasta kevadel kirjutas Truupõld Kuhlbarsile ja avaldas soovi samuti tema õpilaseks saada (KM EKLA, f 65, m 17: 6). Mees ütles kehvale tervisele viidates ära, kuid julgustas neidu oma tekste avaldamiseks ajalehtedele ja ajakirjadele pakkuma (KM EKLA, f 65, m 2: 39).

Irma Truupõllu portreefoto, 1941
(KM EKLA, A-37: 3723).

Lisaks Laste Rõõmule avaldasid Truupõllu töid Eesti Naine, Lasteleht, Laste Maailm, Nädal Pildis, Olion, Päevaleht, Raadio, Taluperenaine, Vikerraar ja Väikeste Sõber, nõukogude ajal veel Pilt ja Sõna, Säde ning Õhtuleht. Perioodika veergudele on need tekstid jäänudki, eraldi kaante vahele Truupõllu lühiproosa ja luuletused jõudnud ei ole. Tema varasemast loomingust väärivad esiletõstmist mudilaste töid ja mängu kujutavad lühipalad ning lüürilis-fantastilised muinasjutud loodusest, samuti lapse elu ja aastaegade vahetumist kajastav realistliku põhikoega lasteluule. Kui tänapäeval ongi Truupõld tuntud peaaesjalikult lastekirjanikuna, siis oma kaasaegsete seas äratas ta esmalt huvi täisealisele publikule suunatud luulega. Tähelepanu köitsid tema armastusluuletused, kus põimuvad õrn romantika ja paheline kiring ning kujutatakse julge avameelsusega iseseisva, eneseteadliku naise mõtteid ja tundeid. Truupõllu lembeluule on otsekohene ja erootiline. Ta käsitleb naisi tundeliste ja lihalike olenditena, kes ei karda meelelisel ihal end juhtida lasta, jäädes siiski tugeva hingelise komponendiga karakteriteks. Naiselikkus on Truupõllu jaoks nii vaimne kui ka kehaline kvaliteet, mille tõetruu edasiandmise eelduseks on selle kujutamine tervikuna. Truupõllu värsside kirglikkus ärgitas üht kriitikut teda lausa Marie Underi võimalikuks mantlipärijaks kuulutama (Ehrmann 1933: 224). Uut eesti esipoetessi Truupõllust siiski ei saanud – 1930. aastate keskel pühendus ta isamaalisele luulele, misjärel ilmusid tema värssidesse kunstilist väärtust kahandavad paatos ja ideoloogiline kallutatus.

Truupõllu lastejutud, eriti 1920. aastail kirjutatud, on tihtipeale küllaltki lõdva struktuuriga. Episoodilisus, järsud üleminekud tegevuskäikude vahel ning kirjeldavate ja jutustavate lõikude ebaproportsionaalne jaotus muudavad tekstid sageli kohmakaks ja ebaühtlaseks. Truupõllu luulele jälle on ette heidetud temaatilist üksluisust (Krusten 1969: 10). Samal ajal väärib tunnustust Truupõllu elav ja tundeküllane väljenduslaad ning isikupärane keelekasutus.

Viimane tuleb kõige selgemini esile nii tema luuletustes kui ka proosapalades rohkelt leiduvates kõnekujundites, mis on originaalsed ja huvitavad, vahel kummalisedki. Olgu toodud mõned näited: „kus madu vosvorkuristikus küsitleb, / su altarit tulikerana pühitseb” (Truupõld 1925a), „virmalised tulistel vankritel taevateedel kihutasid” (Truupõld 1925b: 174), „sfinksiline kuu”, „Öön süttind linn, kui tuhat kobra silma, / Ta jälgib, puurib meid kui saatusline nõid” (Truupõld 1931a), „jumestava taeva õrna uttu”, „su rändav vari kehas-tund komeet” (Truupõld 1931b), „pisarad nagu hõbedased herved” (Truupõld 1932: 54), „Lehtrohelistest laest kuldtilgana poeb päikest alla”, „süda – taevakistud päiksekuld” (Truupõld 1934).

Truupõld saavutas oma loomingulise haripunkti 1936. aastal, mil ta osales käsikirjaga „Öömori okaslinn” teisel kirjastuse Loodus korraldatud lastekirjanduse võistlusel ning teenis esimese auhinna.² Raamat jõudis poodidesse veidi enne jõule. 1936. aasta alguses oli „Looduse lasteraamatu” väljaandel ilmunud teinegi Truupõllu tekst, kunstmuinasjutt „Rohelise Päikese Maa”.³ Mõlemad on muinasloo vormis sissevaated metsaaluse mikromaailma elukorraldusse.⁴ Autor jagab lugejale teadmisi putukate ja teiste pisiolendite eluviiside ning looduseaduste toimimise kohta, näitab väikesele raamatusõbrale loodushoidlikku suhtumist ning rõhutab kõige elava austamise olulisust. Seejuures ei tee kirjanik proovi looduseaduste tumedamaid külgi varjata. Avameelselt kõneldakse muu hulgas surmast ja kaduvusestki. Häbumist kirjeldatakse loomuliku osana elu- ja seda määravast aastaringist.

Truupõld kujutab loomtegelasi valdavalt realistlikus olustikus. Nende inimlikeks omadusteks on vaid kõnevõime ja inimlikud tunded. Antropomorfsete loomtegelaste olemasolu tekstides lihtsustab paralleelide tõmbamist inimeste maailmaga. Nii võib „Öömori okaslinna” sipelgakolonias näha rahvusrügi ideaalprojektsiooni, „Rohelise Päikese Maas” aga rahvusvahelise ideaalühiskonna mudelit. Kui „Rohelise Päikese Maas” seatakse mitut liiki putukate ja loomade sõbralik koeksisteerimine eeskujuks erinevast rahvusest ja rassist inimeste suhtlusele (Niitra 2005a: 74) ning rõhutatakse vennaliku kokku kuuluvuse olulisust ühiskonna eduka funktsioneerimise jaoks, siis „Öömori okaslinna” on vaadeldud 1930. aastate eesti rahvusideoloogilise lastekirjanduse kontekstis (Pärl 1937: 182; Pervik 2000: 9; Niitra 2005b: 11). Mari Niitra kirjutab: „„Öömori okaslinnas” mängivad kaasa tavateadvuses metafoorselt sipelgatele omistatud jooned nagu töökus, visadus, vaprus – kõik omadused, mis peaksid olema ühe rahva ideaaliks” (Niitra 2005b: 11), ning nõnda täidab

² Esikoht läks jagamisele Truupõllu „Öömori okaslinna” ja Karl Ristikivi „Semude” vahel. II auhind: K. Ristikivi „Sinine liblikas”, Elmar Õun „Kolm oravat”; III auhind: Elmar Ramla „Lugu põialpoisist, kotkast ja sitikast”, Ilmar Ainelo „Vello tee õnnele”, Aksel Valgma „Rahapada”; IV auhind: Leida Tigane „Lugu kahest laisast varesest”, Elmar Valmre „Mardi esimene suur teekond”; V auhind: Oskar Kuningas „Teine rühm”, Leontine-Elvine Robert „Rekon”, E. Palts „Mängusõbrad”.

³ Loo esimese visandi pani Truupõld paberile juba 16-aastasena (Truupõld 1980: 104). 1921. aasta kevadeks oli valmis teinegi variant (pealkirjaga „Roheline päike ehk Kui ta tuli, oli ja läks”), mis Truupõllu enda illustreerituna asub praegu tema poja Ilmar Pihlaku erakogus.

⁴ Truupõld oli eesti lastekirjanduses üks esimesi, kes oma teostes metsaalust mikromaailma kujutas. Hiljem on sama teinud Johannes Selg („Sipelgas Si”, 1939), B. Vester („Sipelgate linnas”, 1940), Heino Väli („Vapustav Tulikametsa lugu”, 1970), Elar Kuus („Sip-sip”, 1988), Lehte Hainsalu („Väike hiiglane”, 2003), Kaspar Palm („Nipsiblikute saladus”, 2006; „Sooritsika avastusretk”, 2009), Kamille Saabre („Kolme rõõmu päev”, 2013) ja Eve Hele Sits („Üheksa väega maja”, 2013).

jutustus ka kasvatuslikku ülesannet. See on suure tõenäosusega ka põhjus, miks „Öömori okaslinnast”, erinevalt „Rohelise Päikese Maast”, ei ilmunud nõukogude ajal kordustrukke.⁵

1937. aastal ilmusid eraldi trükisena veel kaks Truupõllu kirjutist: kristlikus vaimus pühademuinasjutt „Kuidas jõuluvana leidis endale ameti” ja noorsoojutustus „Aadi esimene armastus”, mis käsitleb seda, kuidas tundlikust linnapoisist saab maal veedetud suve jooksul tugev ja teotahteline nooruk. Ühtlasi tärkab temas esimene kiindumus: armastus oma kodumaa vastu. Loo eesmärk on süvendada lapses isamaalisi tundeid ja juurutada temas eesti-meelsust. Eestlus olgu uhkuse, mitte häbi allikas, kuulutab autor. Eriti teravalt kritiseeritakse kadaklust (Truupõld 1937: 204–208).

Truupõllu teosed kujunesid kiiresti menukaks. Eriti populaarseks sai „Rohelise Päikese Maa”, mis kirjaniku enda dramatiseeritud kuuldemänguna jõudis kümnendi lõpus nii Eesti kui ka Soome raadiote eetrisse. Ühtlasi ilmus see 1938. aastal Kerttu Mustoneni tõlkes soome keeles.⁶ Kriitikudki jagasid „Rohelise Päikese Maale” ja „Öömori okaslinnale” kiitust. Esile tõsteti lugude südamlikkust ja fantaasiarikkust, samuti tunnustati autori otsust hoiduda moraalilugemisest (Ambur 1936: 172; Elango 1936: 241; Pärl 1936a: 138, 1936b, 1937: 182; Väärtuslikke... 1936: 7). Truupõld leiti olevat tõusmas eesti lastekirjanike esirinda (Ambur 1936: 171; Pärl 1937: 182). Jahedamaks kujunes „Aadi esimese armastuse” retseptatsioon: kritiseeriti nii teose vormilist lahendust⁷ kui ka varjamatult kasvatuslikku suunitlust. Lasteraamatu kohta propageerivat see liiga jõuliselt rahvuslust. (Pärl 1938: 212; Roos 1938: 100; Sillaots 1938: 64)

Kümnendivahetusel avaldas Truupõld ajakirjas Nädal Pildis ka naiseks olemise problemaatikat lahkavat lühiproosat. Lühijutud „Brutaalne Adam” (1939, nr 4), „Lembe” (1939, nr 11) ja „Ülestõusmine” (1940, nr 5) kuuluvad kirjaniku kunstiväärtuslikemate teoste hulka. Neis on ühendatud põnev aines, läbimõeldud struktuur ja rikas keel. Loos „Brutaalne Adam” satub minategelane rongis kahe võõra, mehe ja naise vahelise mängu tunnistajaks. Neiu üritab meeletult mehe tähelepanu võita, kuid viimane ei tee teda märkamagi, riivab nii neidise tundeid ja tekitab pahameelt neid jälgivas peategelases, kes terve sõidu elab vaikides kaasa naise ponnistustele. Jutus „Lembe” leiab noor sünnipäevalaps end armukolmnurgast oma väljavalitu ja kogenenuma sõbrannaga. Magusa armutunde asemel võtab neius võimust kibe kadedus, mille ta suudab viimaks siiski ületada, muutudes sellega mehele kättesaamatuks.

Lüürilistes tekstides segunevad romantika ja erootika. Truupõld vaatleb naise pilgu läbi sugupoolte vahelisi suhteid. Tegelasel armumängud ebaõnnestuvad, mees ja naine on liiga erinevad, et neist võiks saada paar. „Brutaalses Adamas” näitab üleolev ja enesekeskne mees end naisest kõrgemana, kuid osutub tegelikult hoopis madalamaks, „Lembes” omandab nimitegelane armukadedusest lahti öeldes peaaegu pühaliku oreooli, mis mehe eemale kohutab.

⁵ Teiste nõukogulikkude paradigmasse mittesobivate ilmingute seas väärivad äramärkimist sipelgakoloonia hierarhilise struktuuri rõhutamine ning antagonistliku rolli omistamine punastele sipelgatele.

⁶ Mustonen vahendas soome keelde ka „Öömori okaslina”, mis ilmus põhjanaabrite juures 1943. aastal, kurioosel kombel aga ilma autori teadmise ja nõusolekuta (Pihlak 2014).

⁷ Teos on üles ehitatud valdavalt nimitegelase kirjadele, mida poiss maalt oma koduste ja tuttavate saatma hakkab. Mina- ja tema-jutustuse näiliselt juhuslik vaheldumine ning osiste ebaproportsionaalne vahekord häirivad aga teksti terviklikkust, mistõttu mõjub epistolaarsetele teostele iseloomulik episoodilisus kõnealusel juhul pigem ebaühtlusena.

Ebavõrdsusest saab tegelasi eraldav kuristik, seejuures on mõlemal juhul just naisel kõrgem moraalne positsioon.

Lühijutu „Ülestõusmine” lahendus on hoopis traagiline. Noor abielunaine seatakse kohutava valiku ette: kas sünnitada väärenguga, surmale määratud laps või rasedus katkestada. Suutmata leppida tõsiasjaga, et tal pole määratud emaks saada, otsustab naine hoopis enesetapu kasuks. Loo keskseks teemaks ongi emadus. „Alles lapse kaudu muutub naine täiuslikuks inimeseks,” kuulutab üks tegelastest (Truupõld 1940: 117).⁸ Ülistades emadust, naeruvääristab autor ühtlasi daame, kelle elu keerleb ainult pidude ja kleitide ümber (Krusten 1969: 10). Hoolimata paigutisest melodramaatilisusest on tegu psühholoogiliselt rikka tekstiga. Just naise hingeelu nüansirohket kujutamist on peetud Truupõllu täiskasvanutele suunatud proosa suurimaks vooruseks (Krusten 1969: 10; Teder 1973: 1229).

Niisiis oli Truupõld Teise maailmasõja puhkedes parajasti oma kirjanikute tipul. Ühtlasi oli ta selleks ajaks abielus arsti ja ühiskonnategelase Oskar Pihlakuga. Nende kolmest lapsest noorim sündis aga juba okupeeritud Eestis. Ent sellal, kui ema röömutses, kirjanik Truupõllus kurvastas. Kohe pärast Nõukogude okupatsiooni algust keelati ära kristlike alatoonidega „Kuidas jõuluvana leidis endale ameti” (Veskimägi 1996: 323), 1941. aastal lisati raamatukogudest ja -kauplustest kõrvaldamisele kuuluvate teoste nimekirja ka rahvusmeelne „Aadi esimene armastus” (ENSV kirjandus-... 1945: 23). Sõda sundis Truupõllu esimest korda pikemaks ajaks vaikima.

Ometi püsis tema nimi peaaegu sõja lõpuni ajalehtede-ajakirjade veergudel. Põhjuseks oli Priit Ardna operett „Kalurineiu”, mille libreto autor oli Truupõld. See on lugu tarmukast saarlannast Inglit, kes läheb tööle Tallinna, et seal oma kodupaiga kaluritele parem tulevik välja võidelda. Ühtlasi satub naine pealinnas operetile kohaselt armukolmnurga keskmesse ja kohtub oma jõuka pärisisaga. Libreto kannatab küll kirjaniku tekstidele iseloomuliku laialivalguvuse ja kompositsioonilise lõtvuse käes, kuid on sellele vaatamata Truupõllu loomingulise pärandi üks säravamaid osi. „Kalurineiu” peamisteks tugevusteks on opereti rahvalikud karakterid, ladus dialoog ning meeoleolukad laulud. Teos esietendus Agu Lüüdiku lavastuses Estonia teatris 1941. aasta jaanuaris ja tekitas omajagu poleemikat. Operett oli kirjutatud Eesti Vabariigi lõpuaastail, esmaettekannet toimus nõukogude võimu valvsa pilgu all ning see püsis mängukavas peaaegu Saksa režiimi lõpuni, mistõttu tekitas erinevatel aegadel üpris vastakaid arvamusi. Nõukogudeaegne retseptioon rõhutas peamiselt kahe sotsiaalse grupi, kalurite ja linlaste vastandamist, mida nähti kodanluse kriitikana (A. K. 1941; Kodumaise... 1941; Mettus 1941; ENT II 1956: 117; Tõnson 1970: 77), Saksa okupatsiooni aegne vastuvõtt („Estonia” teatribüroo 1941; Hooaja... 1943: 302) tõstis esile kodu(maa)armastuse temaatika tähtsust operetis. Kui võimukandjates tekitas teos kimbatust ja pahameelt (Hooaja... 1943: 302–303), siis publiku seas saavutas operett suure menu ning seda mängiti ligi 80 korda.⁹

⁸ Truupõld kõneleb moraalkriitiliselt polariseeritud vaadetest abordile ka luuletuses „Kaks naist” (Päevaleht, Kunst ja Kirjandus 12. IX 1937), kus seab kõrvuti kõlblusetu linna-daami ja jumalakartliku maaneiu.

⁹ 1944. aastal põgenes Priit Ardna Rootsi ja viis „Kalurineiu” piltlikult öeldes endaga kaasa. Eestis opereti algkujul mängimine ei tulnud Ardna rahvavaenlaseks kuulutamise järel enam kõne alla, helilooja Gennadi Podelski hilisema ettepaneku teosele uus muusika kirjutada lükkas Truupõld tagasi (KM EKLA, f 310, m 87: 3; Pihlak 2014). Paguluses kuju-

Tõelised katsumused seisid aga alles ees. 1945. aastal arreteeriti Truu- põllu abikaasa ja mõisteti kümneks aastaks Venemaale sunnitöövangistusse (Merila-Lattik 2000: 285). See ei jäänud ainsaks sõja järel Pihlakute perekonda tabanud löögiks: kevadel 1946 suri haiguse tagajärjel kirjaniku 13-aastane tütar Õie.

1946. aastal ilmus kirjastuse Ilukirjandus ja Kunst väljaandel „Rohelise Päikese Maa” teine trükk. Tekst oli säilitanud algse kuju, üksnes raamatu lõpus tähistatavatest jõuludest olid saanud näärid. Ent Saksamaale emigreerunud Richard Kiviti illustratsioonid olid asendatud uuele korrale meelepärasema Margarete Fuksi piltidega. Kui veel sama aasta alguses leidis tõlkija ja toimetaja Artur Koskel (1946: 98) jutustuse kuuluvat „meie parimate algupäraste lasteraamatute hulka”, siis teise trüki ilmumise järel teose vastu võtt pöördus.

Arvustajad tegid jutustuse maatasa. Hilisem tunnustatud teatriteadlane ja -kriitik Karin Kask (1946) heitis raamatule ette kaasajaga ühisosa puudumist, mis muutvat võimatuks nõukogude laste- ja noortekirjandusele seatud põhiülesande – kindlustada, et noor lugeja „omandab” marksistlik-leninliku ideoloogia – täitmise. „Meie noored vajavad kirjandust, millel on neile midagi ütelda ega vaja mingisuguseid fantastikavärdjaid, nagu seda on „Roheline [sic!] päikese maa”, ei andnud Kask (1946) teosele armu. Niisama negatiivselt oli meelestatud Paul Viiding, kes kritiseeris eeskätt teksti „väikekodanlikkust”:

Miks see raamat ei ole sobivaks lektüüriks Nõukogude maa lastele? Raamatus kujutatakse kahe nuku seiklusi metsas, putukate, konnade ja teiste väiksemate metsaelanike hulgas. Nagu muinasjuttudes enamasti, on ka siin see loomariik kujutatud inimeste projektsioonina, siin tegutsevad ja kõnelevad inimesed looma maskides. [---] See on sajabrotsendiliselt väikekodanlik maailm, mida esindavad need konnad, sipelgad, põrnikad ja kes seal veel tegutsevad. Mõni ainus lause juba võib öeldut kinnitada. Seal soovitab jututegelane K u u nukkudele, kes on millegipärast parajasti kurvad: „Minge reisima, see lahutab hästi kurba meelt. Inimesed reisivad sageli, kui nad on kurvad.” See Kuu tähelepanek on tehtud väikekodanlikku rantjeede seltskonda vaadeldes, kuidagi ei tohiks seda siin üldistada inimestele üldse. Ma ei taha küll ainult kujutledagi, et nõukogude inimene, kui ta on elanud läbi mingi isikliku kurvastuse, hakkab otsima lohutust sihitust turismist, vaid ta pigemini võtab endale mõne tõsise ja suure ülesande, et üldsusele töötades saavutada röömu, mis üles kaalub isikliku kurvastuse, mis tal võiks juhtunud olla. Või siis edasi, teame, et kitsas väikekodanlikus elus on eriline tähtsus perekondlikel pidustustel, nende hulgas esikohal pulmad. Ja nõnda siis autor ei ole kokkuhoidlik fantaasiaga, kui ta putukaperet paneb toimetama laulatuse ja pulmapidude tseremooniaid. Jah, see kujuneb isegi otse keskkohaks, mille ümber kõik ses loos keerleb. Jällegi siis: väikekodanlikke igandeid, väikekodanlikku kitsarinnalisust, elu

nes „Kalurineiu” seevastu armastatud teoseks. 1948. aastal lavastas Hanno Kompus opereti Stockholmi Eesti Teatris (tollases Eesti Pagulasteatris Rootsis), 1952. aastal Rahel Olbrei Montreali Eesti Teatris (külalisetendused toimusid veel Torontos, New Yorgis ja Lakewoodis) ning 1984. aastal Lydia Vohu-Viksten IV Ülemaailmsete Eesti Päevade raames Torontos (Algupärane... 1952; Hirvesoo 1989a: 32, 1989b: 79; Kuivits 2014). Eestis sai „Kalurineiu” uuesti näha alles aastal 1992, mil see kanti ette Estonia teatris kontsertetendusena, kuid siiski vaid üheainsa korra (Põldmäe 1992).

suurtest küsimustest möödavaatamist kujutatakse siin muinasjutu loori all võltsides, veetlevates värvides. [...] just väikekodanlike ideede propaganda on „Rohelise päikese maa” suurim orgaaniline viga. (Viiding 1947: 86–87)

Viidinguga oli ühte meelt Ralf Parve (1950: 494), kes nägi samuti „Rohe- lise Päikese Maa” peamist puudust selle paljudes kokkupuutepunktides „meie kodanlusaegse „lastekirjandusega”, mis muutvat Truupõllu teoses loodud keskkonna kujukaks näiteks „ideetusest ning väikekodanlikust maailmast, kuhu mõned lastele kirjutavad autorid püüavad pugeda põletavate kaasaja küsimuste eest”. Temagi ei pidanud jutustust nõukogude lapsele sobilikuks: „Rohelise Päikese Maas” „kohtame igal sammul – nii olukordades, miljões kui dialoogis – väikekodanlike ideede propagandat, mõtte piiratust ja kunstilist küündimatust, aga mitte ühegi kärpe ulatuses midagi sellest, mida vajame oma laste kommunistlikul kasvatamisel” (Parve 1950: 494). Parve oli lausa veendumusel, et kordustrükk oleks pidanud ilmumata jääma. Sisulistest puudustest on tõenäoliselt tingitud ka tema kriitilisus Truupõllu stiili suhtes: nimelt leidis ta, et teos „kubiseb maitselagedustest ja keelelistest lamedustest” (Parve 1950: 496).

Terav kriitika viis viimaks selleni, et raamat korjati müügilt ära (KM EKLA, f 226, m 30: 2). Ühtlasi oli „Rohelise Päikese Maa” kordustrükile osaks saanud hävitav hinnang põhjus, miks kirjastus loobus plaanist välja anda tei- negi Truupõllu teos, loomajutt „Urumajake” (RK „Ilukirjanduse ja Kunsti”... 1946: 255), mis on tänaseni jäänud vaid käsikirjaliseks.¹⁰

Juba siin aimub Truupõllu kirjanikutee lõpp. Üks oli kindel: vanaviisi edasi minna ei saanud.¹¹ Et elatise teenimiseks jätkata tekstide avaldamist, pidi Truupõld üritama end uue korra järgi seada. Tema viimased kirjutised ilmusid perioodikas aastatel 1947–1949. Nende paari lühijutu ning mõne luu- letusega tegi Truupõld proovi kirjutada sotsialistliku realismi doktriini (vt nt Semper 1947; Tarassenkov 1948) järgides. Proosapala „Tütarlaps kombinaa- dist” (Pilt ja Sõna 1949, nr 9) märgiti küll ära Rahva Hääle lühijuttude võistlu- sel (Truupõld 1949: 5), kuid kirjaniku koguloomingu kontekstis jäävad nii see kui ka tema teised 1940. aastate lõpus loodud tekstid kunstiliselt kahvatuks. Võrrelgem kaht Truupõllu luuletust, mida lahutab ajas veidi vähem kui kaks kümnendit. „Kapriis” on kirjutatud aastal 1930:

*Ma võisin lahkuda nii julmalt tänavnurgalt,
mind auto lennul sinust ära viis.
Selsamal õhtul suudlesin ma rändur neegrit
ja kabarees mul purunes serviis.*

*Ma kerges tantsu sammus libisen parketil,
ma tean, et tantsin sinu südamel.
Mis sellest siis, et päivitunud mees baretis
mind tantsul suudles otse silmile.*

¹⁰ Käsikiri asub Ilmar Pihlaku erakogus.

¹¹ Vt stalinismiaegse kirjandussituatsiooni kohta lähemalt Olesk 2000, 2003; Raudsepp 2000.

*On ammu tühjund kõrts, kõik kuhugi on läinud.
Mulati viiul valsis saadab mind,
mu sammud vaaruvad, mu tuikuv partner jooanud,
ma teda suudlen, ise mõtlen sind.*

*Mul jäänud teadmatuks, kes saatis mind küll koju,
kas blond, satään, brünnett või pruun pajats.
Me autos lendasime teadmatagi kuhu,
vaid ühte mäletan, meid oli kaks. (Truupõld 1930)*

Teine luuletus kannab pealkirja „Naistepäevaks” ja on pärit aastast 1948:

*Su kätes on masinad terasest,
kangruteljed, kust voolamas siid,
võid juhtida tramme ja tehaseid,
lahkelt ärides kaupasid müüd.*

*Sind kannavad kõrgustes lennukid,
oled kotkas, kel uhke on lend.
Üle põldude juhid sa traktorit,
lõo lauludest pulbitseb rind.*

*Sa olla võid kunstnik ning näitleja,
meeldejääv on su tarmukas mäng.
Ateljeedes kujur ja maalija,
sinu loominguist tõuseb me hing.*

*Sind kutsuvad teadused, ülikool,
kus sa oled professor, dotsent.
Su luule ja kirjandus on me sümbool,
nendes hiilgab su vaimne talent.*

*Sa oled me saadik rahva poolt säet,
juhid targalt Nõukogudemaad,
kui vanasti olid kõrvale jäet,
siis nüüd töödeks on lahti kõik raad.*

*Ent kodus, naine, su süda ja hing,
ema õnnedest küllastud sa,
uksel ootab lapsuke, leelulind,
täna rõõmsalt sind õnnitleb ta.*

*Kas oled ema või leidur, kirurg,
sind kutsub sotsialistlik maailm,
sust hoovab leevendav rahu ja hurm,
sinu tegudest särab me silm. (Truupõld 1948)*

Hoogsa ja kirgliku värssi on välja vahetanud võltspaatos ja loosunglikkus. Julge isepäisus on taandunud tüüpilise, stambiliku ees. „Kapriisi” õiseil tänavail ja lokaalides seikleb hoolimatu, peaaegu paheline naine mõjub aga vastu

ootusi sümpaatsemana kui „Naistepäevas” kirjeldatav „ülinaine”: esimene on ehe ja aus, ilustamata ja ometi ligitõmbav, teine liialdatud, ebaisikuline ning oma võltsis täiuses kauges ja kättesaamatu.

Sotsialistliku realismi doktriini omaksvõtmisele vaatamata ei jätkunud Truupõllu kirjanikukarjäär 1950. aastatel. Rahvavaenlase naisena ja Eesti ajal patriootliku sisuga tekste avaldanud autorina ei leidunud talle järgnevatel keerulistel aastatel kirjandusmaastikul enam kohta ning, nagu tõdeb Reet Krusten (1969: 10), ega ta olekski oma „intiimsemat laadi” luule ja proosaga sinna sobinud. Hiljem oli mõte kirjandusse naasmisest Truupõllule juba vastumeelne, nagu ta ühes kirjas kolleeg Helmi Mäelole on pihtinud (KM EKLA, f 226, m 30: 2).

Nii pidi Truupõld raha teenimiseks jälle tavatööle asuma. Poeedist ja lastekirjanikust sai taas arveametnik. Sel kohal töötas Truupõld erinevates asutustes 1956. aastani. Kolm aastat varem oli kodumaale naasnud naise abikaasa, kes aga ei saanud elamisluba Tallinna ja pidi end sisse seadma Sael. Alles veidi enne oma surma, aastal 1967 õnnestus Oskar Pihlakul viimaks tagasi pealinna pere juurde kolida. (Merila-Lattik 2000: 285)

Täielikult Truupõld kirjanikuambitsioone siiski maha ei matnud. 1960. aastate lõpus avaldas ta soovi näha oma lasteraamatuid trükis Välis-Eestis ning võttis sel eesmärgil ühendust nii Bernard Kangro kui ka Helmi Mäeloga (KM EKLA, f 226, m 30: 2; KM EKLA, f 310, m 87: 3), kuid huvi- ja rahapuudusel ei saanud algatusest asja (KM EKLA, f 226, m 19: 5). Eesti keeles lugevate laste arv oli paguluses jäänud nõnda väikeseks, et isegi kui teoste väljaandmiseks oleks vahendid leitud, poleks see end ära tasunud (KM EKLA, f 226, m 19: 5). 1970. aastatel asus Truupõld kirjutama oma lapsepõlvemälestusi sisaldavat memuaarromaani „Valga onu”, aga seegi jäi lõpetamata (Teder 1981: 128).¹² Elusügisel tegeles ta aktiivselt ka koduloouurimisega, tundes huvi nii oma suguvõsa kui ka vanemate kodukihelkondade (Helme ja Sangaste) ajaloo vastu (Veri 1981; Pihlak 1992: 55).

Vaikus valitses pikalt ka Truupõllu teoste retseptisioonis. Ligi kaksikümmend aastat väldanud pausi katkestas Reet Krusteni ülevaateartikkel Nõukogude Naise 1969. aasta kaheksandas numbris. Krusten ei taaselustanud sellega üksnes diskussiooni Truupõllu tekstide üle, vaid tegi proovi juhtida arutelu tagasi 1930. aastatest tuttavale rajale. Ta kõneles kirjanikust äärmiselt positiivses võtmes ja luges nii „Rohelise Päikese Maa” kui ka „Öömori okaslinna” armastatumate eesti lasteraamatute hulka, kiites teoste õpetlikkust ning teadusliku tõepära ja fantastilisuse orgaanilist kooslust (Krusten 1969). Krusten (1971: 758) avaldas imestust tõsiasi üle, et 1970. aastate alguseks polnud ei „Rohelise Päikese Maast” ega „Öömori okaslinnast” (pärast õnnetut 1946. aastat) kordustrukke ilmunud.

Arvamused püsisid esialgu siiski ebalevad. Näiteks Heino Väli (1973: 845) avaldas oma eesti lastekirjanduse lühiajaloo, ajakirja Looming veergudel ilmunud ülevaates „Kasakõndimist meie lasteraamatu tegelasega”¹³ tunnustust nii „Rohelise Päikese Maale” kui ka „Öömori okaslinnale”, heites samal ajal teostele jätkuvalt ette mõningast vastutulekut „väikekodanlikule maitsele”, mis kahandas muidu heatasemeliste teoste tervikväärtust. Tõik, et Väli otsustas Truupõllu jutustused oma artiklisse lülitada, on käsitluse kriitilisele

¹² Pealkiri viitab Truupõllu ema vennale Andres Pässile, kelle juures Valgas kirjanik tüdrukupõlve veetis. Andmed käsikirja saatuse kohta puuduvad.

¹³ Leitav ka: Väli 1975: 76–104.

toonile vaatamata tähenduslik: Truupõllu nimi oli sellega ametlikku kirjanduslukku tagasi toodud.

Otsustav murrang toimus 1980. aastal, mil Eesti Raamat andis välja „Rohelise Päikese Maa” kolmanda trüki.¹⁴ Raamatu oli redigeerinud autor ise ning see sisaldas Richard Kiviti originaalillustratsioone. Kahjuks jäi Truupõllul endal oma lemmikteose uustrüki ilmumine nägemata; signaaleksemplar saabus Pihlakute koju päev pärast kirjaniku surma 26. novembril 1980. (Veri 1981; Pihlak 1992: 56) Viis aastat hiljem jõudis armastatud seikluslugu ka inglise ja saksa keelde (vastavalt Aino Jõgi ja Gisela Teeääre tõlkes).

Truupõllu teised teosed pidid oma korda veel kauem ootama. „Kuidas jõuluvana leidis endale ameti” uustrükk ilmus 1989 (lisatrükk 1990) ja „Öömori okaslinna” teine trükk alles pärast iseseisvuse taastamist, 1992. aastal. „Aadi esimene armastus” seevastu on oma aega jäänud. Samuti pole, nagu juba eespool mainitud, trükis ilmunud 1946. aasta sekeldusis kõrvale lükatud loomamuinasjutt „Urumajake”. Viimasel ajal on Truupõllu tekste, peaaesjalikult tema luulet avaldatud erinevates kogumikes ja koondteostes (Jõululaule... 1996: 52–53; ELKA VI 1999: 97–124; Ime... 2002: 107; Meie... 2003: 75, 94; Unustatud... 2005: 13–20, 206–217; Eesti lasteluule... 2008: 21; Üliõpilaslaulik 2009: 262–263; Viinakuu 2010: 81; Eesti jõulusalmide... 2011: 18; LR I 2011: 108–110; Suud... 2012: 176).

Tänapäeval seostub Truupõllu nimi eelkõige lastekirjandusega, kuhu on tema panus olnud ka kõige suurem. Esile on tõstetud Truupõllu rolli kunstmuinasjutu traditsiooni kandjana (LKS 2006: 38; Palm 2008: 7, 9) ning laiemalt kõrgetasemelise fantaasiakirjanduse viljelejana (LKS 2006: 103; Mattheus 2012: 39). Reet Krusten (1995: 174) on kirjeldanud „Rohelise Päikese Maad” lausa kui üht eesti varasema lastekirjanduse parimat kunstmuinasjuttu. Lisaks on „Öömori okaslinn” ja eriti „Aadi esimene armastus” jäänud kirjanduslukku kui ilmekad näited 1930. aastate teisel poolel lasteproosas soosingus olnud rahvuslikke aateid propageerivatest teostest. Truupõllu täiskasvanutele suunatud looming seevastu alles ootab põhjalikumat läbivalgustamist, mis aitaks kinnistada tema nime eesti naiskirjanduse kaanonisse.

Irma Truupõllu saatus näitlikustab eredalt tollaste ühiskondlik-poliitiliste olude drastilist mõju kultuurile ja loomeinimestele. Pöördeliste aegade tormides katkes Truupõllu kirjanikutee selle tipul – kas tema looming saavutas jutustustega „Rohelise Päikese Maa” ja „Öömori okaslinn” kvaliteedi lae või oleks areng jätkunud? Võib vaid oletada. Ühtlasi tähendas režiimivaheetus peaaegu kahe kümnendi pikkust lünka Truupõllu teoste retseptisoonis, mis ei ole tänaseni täielikult taastunud – erandeiks „Rohelise Päikese Maa” ja „Öömori okaslinn”. Sajandivahetusel jõudsid mõlemad nimetatud jutustused Eesti Lastekirjanduse Keskuse korraldatud küsitluses saja XX sajandi parima algupärase lasteraamatu nimistusse¹⁵ (Sajandi sada... 2000) ning Truupõld ise nimetati üheks möödunud sajandi edukamaks eesti lastekirjanikuks¹⁶

¹⁴ Tegelikult soovisid kirjastus ja Eesti NSV Kirjanike Liit selle avaldada juba 1960. aastate keskel, kuid ei saanud tollal luba (KM EKLA, f 226, m 30: 2).

¹⁵ „Rohelise Päikese Maa” sai 14 häält, millega see jagas 12.–14. kohta, ning „Öömori okaslinn” jäi nelja häälega 77.–100. kohale. Võrdluseks, esimesele kohale tulnud Oskar Lutsu „Kevade”, Aino Perviku „Kunksmoor. Kunksmoor ja kapten Trumm”, Silvia Rannamaa „Kadri” ning Eno Raua „Naksitrallid” kogusid kõik 22 häält.

¹⁶ Ta kogus 19 häält, mis andis 21.–24. koha. Esikoha saavutanud Ellen Niit sai 74, teiseks jäänud Eno Raud 71 ning kolmanda koha teeninud Jaan Rannap 49 häält.

(Sajandi edukamad... 2000), kuid tema looming on üksikute eranditega jäänud siiski oma aega pidama: osalt küllap sisulistel põhjustel, kuid paljuski ka Truupõllu kirjanikukarjääri enneaegse lõpu tinginud asjaolude tõttu.

Arhiiviallikad

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Kultuurilooline Arhiiv:

KM EKLA, f 65, m 2: 39. Friedrich Kuhlbarši kiri Irmgard Treufeldt'ile.

KM EKLA, f 65, m 17: 6. Irmgard Treufeldt'i kirjad Friedrich Kuhlbarsile 15.04.1922–02.10.1923.

KM EKLA, f 226, m 19: 5. Helmi Mäelo kiri Irma Pihlak-Truupõld'ile 02.09.1969.

KM EKLA, f 226, m 30: 2. Irma Pihlak-Truupõld'i kirjad Helmi Mäelole 06.07.1969–20.11.1969.

KM EKLA, f 310, m 87: 3. Johanna Pihlaku (= Irma Truupõld) kirjad Bernard Kangrole 18.06.1967–21.05.1969.

Pihlak, Ilmar 2014. J. Läänemetsa intervjuu I. Pihlakuga, Tartus 8. X.

Kirjandus

A. K. 1941. Algupärane operett „Estonias”. – Noorte Hääl 24. I.

Algupärane... 1952 = Algupärane operett „Kalurineiu” Kanadas. – Kodukolle, nr 12, lk 24–25.

Ambur, Paul 1936. Looduse Lasteraamatu II sari. – Eesti Raamat, nr 4, lk 170–174.

Eesti jõulusalmide... 2011 = Eesti jõulusalmide ja -juttude kuldraamat. Koost Olivia Saar, toim Eve Leete, O. Saar. Tallinn: TEA Kirjastus.

Eesti lasteluule... 2008 = Eesti lasteluule kuldraamat. Koost Reet Krusten, toim Eve Leete. Tallinn: TEA Kirjastus.

Ehrmann, Karl 1933. Üheksa luulenaist. Märkmeid neist, kes pole veel jõudnud esimese raamatuni. – Eesti Noorus, nr 12, lk 223–227.

Elango, Aleksander 1936. Looduse Lasteraamat. – Eesti Kirjandus, nr 5, lk 239–242.

ELKA VI 1999 = Eesti lastekirjanduse antoloogia. VI köide: Hobu mul jookseb ohje pidi. Koost Andres Jaaksoo. Tallinn: Steamark.

ENSV Kirjandus-... 1945 = ENSV Kirjandus- ja Kirjastusasjade Peavalitsuse Ülema käskkiri Nr. 23 [9. mail 1941. a.: nimestik eestikeelsetest raamatutest, mis kuuluvad kõrvaldamisele ENSV raamatukogudest ja -kauplustest]. Tallinn: s.n.

ENT II 1956 = Eesti Nõukogude Teater II. Toim Huko Lumet. Tallinn: Eesti NSV Teatriühing.

„Estonia” teatribüroo 1941. „Kalurineiu” „õnnetu” lõpp. – Eesti Sõna 18. XII, lk 6.

Hirvesoo, Avo 1989a. Kuningriigi uuteks alamateks. – Teater. Muusika. Kino, nr 6, lk 23–34.

Hirvesoo, Avo 1989b. Eesti muusikud Kanadas. – Teater. Muusika. Kino, nr 9, lk 77–86.

Hooaja... 1943 = Hooaja teine pool. „Kalurineiu” ja ta „väike kodusaar”. – Eesti

- rahva kannatuste aasta II. Tallinn: Eesti Omavalitsus, Eesti Kirjastus, lk 300–304.
- Ime... 2002 = Ime kütken tähe poole kist. Eesti murdeluule antoloogia. Koost Siim Kärner. Viljandi: S. Kärner.
- Jõululaule... 1996 = Jõululaule lastele. Koost Reet Krusten. Tallinn: Olion.
- Kask, Karin 1946. Kirjanduse poolaasta-toodang, mis pakub vähe noortele. – Noorte Hääl 24. X.
- Kodumaise... 1941 = Kodumaise opereti esietendus. – Rahva Hääl 17. I.
- Koskel, Artur 1946. Uut noorsoo- ja lastekirjandust 1946. aastal. – Eesti Naine, nr 3, lk 98–100.
- Krusten, Reet 1969. Mäletate „Rohelise päikese maad”? – Nõukogude Naine, nr 8, lk 9–10.
- Krusten, Reet 1971. Laste- ja noorsookirjanduse probleeme. – Looming, nr 5, lk 758–762.
- Krusten, Reet 1995. Eesti lastekirjandus. Tartu: Elmatar.
- Kuivits, Kadi 2014. Kultuuripärandi Seltsi videopärand. – Väliseesti Muuseumi ja Eesti Õppetöö Keskuse ajaveeb, 12. VI. <http://vemublog.blogspot.com/2014/06/kultuuriparandi-seltsi-videoparand.html> (25. X 2016).
- LKS = Reet Krusten, Krista Kumberg, Mare Mürsepp, Mari Niitra, Hille Ojala, Jaanika Palm, Malle Reidolv, Ave Tarrend 2006. Lastekirjanduse sõnastik. Toim J. Palm, Ülle Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.
- LR I 2011 = Laste rõõm. I osa. Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860–1980. Koost Anu Kehman, Ülle Väljataga, toim Tiina Tammer. Tallinn: Tamerraamat.
- Mattheus, Ave 2012. Eesti laste- ja noortekirjanduse genees: küsimusepüstitusi ja uurimisperspektiive. (Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste dissertatsioonid 31.) Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Meie... 2003 = Meie lapse jõulusalmid. Koost Maarja Vaino, toim Maris Makko. Tallinn: Kunst.
- Merila-Lattik, Helbe 2000. Eesti arstid 1940–1960. Pärnu: H. Merila-Lattik.
- Mettus, Voldemar 1941. Kena uudisoperett. „Kalurineiu” Estonias. – Kommunist 25. I.
- Niitra, Mari 2005a. Antropomorfiseerimise mehhanismid loomalugudes eesti lastekirjanduse näitel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Niitra, Mari 2005b. Rahvusliku ideoloogia ilmingud 1930. aastate loomamuinasjuttudes. – Nukits, lk 8–11.
- Olesk, Sirje 2000. Neljakümnendad I: murrang kodumaal. – Muutuste mehhanismid eesti kirjanduses ja kirjandusteaduses: ettekandeid ja artikleid 1999. Koost Marin Laak, S. Olesk, toim M. Laak. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 149–172.
- Olesk, Sirje 2003. „Laine põhi”. Kirjandusest ja selle kontekstist Eestis aastatel 1950–1953. – Võim ja kultuur. Koost Arvo Krikmann, S. Olesk. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 465–479.
- Palm, Jaanika 2008. Eesti lastekirjanduse kriitika ja teoreetiline mõte aastail 1918–1939. – Eesti Lastekirjanduse Keskuse toimetised 3. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, lk 6–52.
- Parve, Ralf 1950. Meie lastekirjanduse kümme aastat. – Looming, nr 4, lk 480–498.
- Pervik, Aino 2000. Hea ja kurja vahel: fantaasiast meie nõukogudeaegses lastekirjanduses. – Nukits, lk 8–17.

- Pihlak, Ülo 1992. Saateks. – Irma Truupõld, Öömori okaslinn. Tallinn: Perioodika, lk 54–56.
- Põldmäe, Mare 1992. Kevad „Estonias”. – Rahva Hääl 15. V.
- Pärl, Andres 1936a. „Looduse” lasteraamat 1935./1936. a. – Kasvatus, nr 3, lk 135–139.
- Pärl, Andres 1936b. Lastekirjandust. „Looduse” Lasteraamat 1936. a. – Uus Eesti 5. VIII, lk 6.
- Pärl, Andres 1937. „Looduse” lasteraamatu II sari. – Eesti Kool, nr 3, lk 181–184.
- Pärl, Andres 1938. „Looduse” Kuldraamatu VI sari. – Eesti Kool, nr 3, lk 209–212.
- Raudsepp, Anu 2000. Kirjandus ja stalinistlik kultuuripoliitika Eestis. – Muutuste mehhanismid eesti kirjanduses ja kirjandusteaduses: ettekandeid ja artikleid 1999. Koost Marin Laak, Sirje Olesk, toim M. Laak. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, lk 136–148.
- RK „Ilukirjanduse ja Kunsti”... 1946 = RK „Ilukirjanduse ja Kunsti” aastaplaanist. – Looming, nr 2, lk 253–256.
- Roos, Jaan 1938. 1937. aasta „Kuldraamatu” sari. – Kasvatus, nr 2, lk 99–102.
- Sajandi edukamad... 2000 = Sajandi edukamad Eesti lastekirjanikud. – Nukits, lk 51.
- Sajandi sada... 2000 = Sajandi sada parimat Eesti algupärast lasteraamatut. – Nukits, lk 50–51.
- Semper, Johannes 1947. Eesti nõukogude kirjanduse arenguteed ja ülesanded. – Looming, nr 1/2, lk 6–30.
- Sillaots, Marta 1938. Uusi noorsooraamatuid. – Eesti Naine, nr 4, lk 63–64.
- Suud... 2012 = Suudanna mullal ma. Mulgi murdeluule antoloogia. Koost Ülo Alo Vösar. Veskimäe: Kodukuru.
- Tarassenkov, A. 1948. Nõukogude kirjandus sotsialistliku realismi teel. – Looming, nr 8, lk 960–977.
- Teder, Eerik 1973. Irma Truupõld 70. – Looming, nr 7, lk 1228–1229.
- Teder, Eerik 1981. Meenutades Irma Truupõldu. – Keel ja Kirjandus, nr 2, lk 127–128.
- Truupõld, Irma 1925a. Vesuuv. – Vikerkaar, nr 5, lk 70.
- Truupõld, Irma 1925b. Jäämäe kuningatar. – Laste Rõõm, nr 8, lk 174–175.
- Truupõld, Irma 1930. Kapriis. – Olion, nr 12, lk 35.
- Truupõld, Irma 1931a. Kohtamisele. – Olion, nr 4, lk 154.
- Truupõld, Irma 1931b. Unistus. – Raadio, nr 5, lk 42.
- Truupõld, Irma 1932. Peedukese kodu. – Laste Rõõm, nr 3, lk 50–55.
- Truupõld, Irma 1934. Uuestsünd. – Meie homme: Virumaa kunsti- ja kirjanduse album 1934. Toim Arnold Aru, Valdur Mustel, Hugo Viires. Rakvere: ÜENÜ Virumaa keskkorraldus, lk 22.
- Truupõld, Irma 1937. Aadi esimene armastus. Tartu: Loodus.
- Truupõld, Irma 1940. Ülestõusmine. – Nädal Pildis, nr 5, lk 117–118.
- Truupõld, Irma 1948. Naistepäevaks. – Öhtuleht 8. III.
- Truupõld, Irma 1949. Tütarlaps kombinaadist. – Pilt ja Sõna, nr 9, lk 5, 8.
- Truupõld, Irma 1980. Rohelise Päikese Maa. Tallinn: Eesti Raamat.
- Tõnson, Helga 1970. Agu Lüüdik. Tallinn: Eesti Raamat.
- Unustatud... 2005 = Unustatud mänguasjad: eesti keeles ilmunud lastelugusid 20. sajandi algupoolelt. Koost Tiia Toomet ja Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus, toim Helen Arak. Tallinn: Tänapäev.
- Veri, Karl 1981. „Rohelise Päikese Maa” autorist. – Kommunist 13. I.

- Veskimägi, Kaljo-Olev 1996. Nõukogude unelaadne elu. Tsensuur Eesti NSV-s ja tema peremehed. Tallinn: K.-O. Veskimägi.
- Viiding, Paul 1947. Eesti nõukogude noorsookirjandusest aastail 1940–1946. – Looming, nr 1/2, lk 84–93.
- Viinakuu 2010 = Viinakuu. Alkohol eesti luules. Koost Udo Uibo, toim Priit Põhjala. Tallinn: Tänapäev.
- Väli, Heino 1973. Kaasakõndimist meie lasteraamatu tegelasega. – Looming, nr 5, lk 842–858.
- Väli, Heino 1975. Mallega ja Kallega. Tallinn: Eesti Raamat.
- Väärtuslikke... 1936 = Väärtuslikke raamatuid tänavusel kirjanduseturul. – Uus Eesti 10. XII, lk 7–8.
- Üliõpilaslaulik 2009. Koost Andres Parmas. Tartu: Tartu Ülikool.

Caught in the Soviet turmoil: the story of Irma Truupõld

Keywords: Irma Truupõld, Estonian children's literature, Estonian women's literature, Soviet occupation

Irma Truupõld (1903–1980) began publishing short stories and poetry for both children and adults at the age of twenty. Four of her children's books came out in print in the mid-1930s: *Rohelise Päikese Maa* (The Land of the Green Sun), *Õömori okaslinn* (The Needle City of Öömori), *Aadi esimene armastus* (Aadi's First Love) and *Kuidas jõuluvana leidis endale ameti* (How Father Christmas Found His Profession). Of these, the first two are held in the highest regard and have remained her most popular works. Unfortunately, Truupõld's literary career was cut short by the Soviet occupation and the establishment of Socialist Realism as the official artistic doctrine shortly thereafter. Critics found her fantastic stories to be ill-suited for Soviet children and accused *Rohelise Päikese Maa* of „bourgeois propaganda”. This resulted in a nearly twenty-year-long gap in the reception of Truupõld's texts, the consequences of which are still felt today. She has regained her good reputation over time, but seems destined to stay in the periphery of the Estonian literary canon.

Janika Läänemets (b. 1990), MA in Estonian Literature (University of Tartu), janika.laanemets@gmail.com